

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет будівництва та архітектури

Анотація. У статті висвітлюється модель економіки замкнутого циклу, яка виступає альтернативою нинішній моделі масового короткострокового споживання ресурсів. Розглянуто її роль у досягненні цілей сталого розвитку та основні проблеми та можливості її інтеграції в Україні. Основні проблеми поводження з відходами в Україні також було досліджено, у тому числі недосконале законодавство, недостатнє інвестування, державна політика та освіта щодо циркулярної економіки, формальний підхід до реалізації програм та стратегій. Промисловий розвиток є одним із ключових факторів досягнення процвітання та добробуту. Перехід до економіки замкнутого циклу передбачає не тільки коригування виробничо-збутових ланцюжків для зниження впливу екосистеми, а й системний зрушення у бік довгострокової стійкості на всіх рівнях механізму управління для створення нових економічних можливостей та забезпечення екологічних і соціальних вигод.

Ключові слова: циркулярна (замкнута) економіка; відходи; переробка; охорона навколишнього середовища; досвід ЄС.

PROBLEMS OF INTEGRATION OF THE CIRCULAR ECONOMY IN UKRAINE

Abstract. The article highlights the model of the circular economy, which is an alternative to the current model of mass short-term consumption of resources. Its role in achieving sustainable development goals, the main problems and opportunities for its integration into Ukraine are considered. The main problems of waste management in Ukraine are also being studied, including imperfect legislation, insufficient investment, public policy and education in relation to the circular economy, and a formal approach to the implementation of programs and strategies. Industrial development is one of the key factors in achieving prosperity and well-being. Moving towards a circular economy involves not only adjusting value chains to reduce impacts on ecosystems but also a systemic shift towards long-term sustainability at all levels of the management mechanism to create new economic opportunities and ensure environmental and social benefits.

Key words: circular economy; waste; recycling; environment protection; EU experience.

Концепція циркулярної чи замкнутої економіки нині широко розглядається як одне з важливих рішень для сталого розвитку у світі. Фонд Еллен Макартур (EMF), який працює над прискоренням переходу до економіки замкнутого циклу, описує її наступним чином: «Виходячи за рамки нинішньої видобувної промислової моделі «брати-робити-витрачати», економіка замкнутого циклу спрямована на перевизначення зростання, фокусуючись на позитивних інтересах суспільства. Це тягне за собою поступове відокремлення економічної діяльності від споживання обмежених ресурсів та виведення відходів із системи». Тобто, вона передбачає, що відходи одного ланцюга виробництва стають сировиною для іншого, і таким чином зменшується негативний вплив на довкілля.

З 2015 року ЄС впроваджує різні стратегії і плани дій, які спрямовані на поступовий перехід від лінійної моделі економіки до економіки замкнутого циклу. Після публікації Європейського зеленого курсу та його Плану дій з економіки замкнутого циклу, ця економічна система привернула увагу і в Україні. Водночас, більшість українських виробничих систем застаріли і далекі від відповідності стандартам економіки замкнутого циклу. Порівняно з багатьма країнами ЄС, практика сортування та переробки в Україні розвинена значно гірше (більше 90 відсотків відходів відправляється на звалища, а переробляється лише близько 3 відсотків). Саме тому дослідження європейського досвіду у сфері циркулярної економіки і запровадження найкращих практик ЄС в Україні є вкрай актуальними.

Варто відзначити користь переходу до циркулярної моделі економіки, яка у найближчі десятиліття стане необхідним заходом. В Україні, зокрема, це пов'язано із трьома основними причинами. Перша причина – обмежені ресурси. Якщо ресурси планети будуть використовуватися на

тому ж рівні, що й сьогодні, до кінця найближчого десятиліття сформується значний дефіцит, який спричинить серйозну кризу. Крім того, через високий попит на ресурси збільшується їхня вартість, що, у свою чергу, збільшує рівень витрат підприємств і, отже, ціну товару. Таким чином, використовуючи круговий тип виробництва, підприємства знижують тиск попиту на первинну сировину та захищають себе від коливань та ударів на товарному ринку, оскільки забезпечують себе необхідними ресурсами.

Друга причина пов'язана із законодавчими змінами та новими підходами до управління. Законодавча реформа активно проводиться як на локальному, так і глобальному рівнях, стимулюючи перехід підприємств на новітні виробничі підходи, зокрема циркулярні. Сьогодні розробляються інноваційні підходи до управління, сенс яких у ставленні до відходів не як до проблеми, а як до можливості.

Третя причина пов'язана із перспективами оптимізації виробництва. Оскільки круговий підхід до виробництва вимагає використання інноваційних методів та інструментів, необхідно змінити та модернізувати виробничі процеси. Це дозволить оптимізувати виробництво за рахунок автоматизації та скорочення часу простою.

Як показують дослідження ефективності нових методів, що використовуються у країнах ЄС, вони мають позитивний вплив на скорочення викидів, створення робочих місць та торговельний баланс. Таким чином, компанії, що працюють за циркулярною моделлю в Європі, мають ряд переваг на мікро- та макрорівнях. При цьому головною вигодою є зниження залежності компаній від товарних ринків і як наслідок зниження чутливості до коливань цін, оскільки підприємства зможуть самі забезпечити себе необхідною сировиною. Крім того, у підприємств з'явиться можливість впливати на собівартість продукції за рахунок зниження вартості сировини (саме така тенденція зміни цін на сировину в останні роки).

Результатом цього стане збільшення обсягу продажу та продуктивності; зниження податкового навантаження внаслідок підвищення податкових ставок для підприємств, що не використовують ресурсо- та енергоефективні методи, а також ефективніше використання оборотних засобів для підвищення ефективності операцій.

При впровадженні принципів економіки замкнутого циклу основними проблемами українського бізнесу є:

- великі обсяги необхідних інвестицій;
- складність виміру ефективності реорганізації бізнес-процесів;
- низький рівень еко-культури.

Тому дослідниками було запропоновано розробити критерії процесу прийняття рішень у сфері соціальної відповідальності, які включають: скорочення, повторне використання, переробка, відповідальність, глобальна соціальна корпоративна відповідальність.

Бізнес-модель на основі відходів передбачає створення та реорганізацію існуючих підприємств з переробки та використання відходів у якості сировини. Необхідно вказати напрямки, які держава має стимулювати через фонди, держзакупівлі, капітальні вкладення в охорону навколишнього середовища, сприяння отриманню грантових коштів для спільної реалізації з ЄС інвестиційних бізнес-проектів тощо. Також слід зазначити, що першим кроком на підтримку еко-трендів є реалізація комплексної програми поводження з відходами, яка передбачає широкий спектр заходів, які реалізують компанії. Така програма передбачає сортування відходів, переробку та повторне використання у виробництві, спільне використання та утилізацію відходів, не придатних для подальшої переробки.

Відповідно до Зеленої угоди, ми повинні надавати пріоритет таким цілям, як побудова більш конкурентоспроможної Європи у співпраці з економічними суб'єктами, споживачами, громадянами та організаціями громадянського суспільства; побудова більш чистої та кліматично нейтральної Європи у співпраці з економічними суб'єктами, споживачами, громадянами та організаціями громадянського суспільства; побудова справедливого та процвітаючого суспільства.

Таким чином, аналізуючи позитивний досвід країн ЄС у сфері циркулярної економіки, Україна повинна здійснити конкретні зміни, які сприятимуть швидшому переходу від її лінійної економіки до економіки замкнутого циклу. Основними з них є такі: потрібно більше орієнтуватися на екологічні види виробництва; необхідно пришвидшити перехід України від традиційної моделі державних закупівель до концепції "зелених" або сталих закупівель; використовуючи досвід країн ЄС, потрібно розробити ефективну законодавчу інформативно-правову базу функціонування

циркулярної економіки; потрібно переходити до нових більш ефективних бізнес-моделей (екодизайну, ремонту, повторного використання, відновлення і обміну продукції та максимального запобігання утворенню відходів) і стимулювати розвиток екологічно-чистих (“зелених”) технологій; доцільно розробити цільові програми фінансування проектів у сфері циркулярної економіки; треба сприяти кращій поінформованості споживачів щодо концепції “циркулярної” економіки, екологічного “сліду” товарів і послуг, а також сталого споживання; необхідно змінити спосіб виробництва і споживання товарів з короткотермінового до довготермінового, а також заохочувати галузі економіки, підприємства і споживачів до максимальної переробки відходів. В цілому, політика України у сфері циркулярної економіки має формуватися і реалізовуватися комплексно з урахуванням глобальних трендів, фокусуючись на локальних проблемах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шпак Н.О., Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Руда М. В., Влодзимеж Ср. Implementation of a Circular Economy in Ukraine: The Context of European Integration. *Resources*. 2020. Т. 9, № 8. С. 96.
DOI: <https://doi.org/10.3390/resources9080096>
2. Браувайлер Г.-К., Школа В.Ю., Маркова О.О. Економіко-правовий механізм управління у сфері поводження з відходами в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 2. С. 359-368.
URL: https://ins.vntu.edu.ua/public/docs/literature_ins.pdf. (дата звернення: 04.02.2022).
3. Дейнеко Л.В., Дейнеко О.Т., Ципліцька О.О. Opportunities and barriers of the Ukrainian industry transition to the circular economy. *Environmental Economics*. 2019. 5 груд. (№10). С. 79-92.
DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ee.10\(1\).2019.06](http://dx.doi.org/10.21511/ee.10(1).2019.06)
4. Руда М.В., Яремчук Т.С., Бортнікова М.Г. Циркулярна економіка в Україні: адаптація європейського досвіду. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. Т. 3, № 1. С. 212 – 222.
DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.01.212>

Булгакова Олександра Євгенівна, студентка кафедри інноваційних технологій дизайну архітектурного середовища, архітектурного факультету, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна, e-mail: bulja01@gmail.com

Янченко Наталія Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Харків, Україна, e-mail: yanchenko300076@gmail.com

Bulhakova Oleksandra Y. – student of the Department of Innovative Technologies of Architectural Environment Design, Faculty of Architecture, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, Ukraine, e-mail: bulja01@gmail.com

Yanchenko Nataliia V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Economics and Business, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv, Ukraine, e-mail: yanchenko300076@gmail.com